

MAJUSKULE VE STAROČESKÉM ŽALTÁŘI KAPITULNÍM¹

KATEŘINA VOLEKOVÁ

Abstrakt: Článek se věnuje tomu, jaký vliv měl zápis majuskulí ve staročeských žaltářích ze 14. století na obsahovou stránku textů. Majuskule mají v žaltářích odlišnou funkci než v jiných soudobých rukopisných zápisech, kde zpravidla slouží k syntaktickému členění textu, zatímco v žaltářích označují začátky veršů a jsou do textu zapisovány dodatečně odlišnou barvou inkoustu. Ve většině staročeských žaltářů rubrikátoři doplnili majuskule podle předepsané reprezentanty. To však neplatí pro *Žaltář kapitulní* z 80. let 14. století, jehož rubrikátor se v některých případech opíral o vlastní úsudek a doplnil do textu jiné velké písmeno, než mu předepsovala reprezentanta. Tím mohlo dojít nejen ke změně jednoho slova, ale i k celkovému vyznění daného verše; rubrikátor se tak nezanedbatelnou měrou podílel na výsledném textu staročeských žalmů.

Klíčová slova: stará čeština, žaltář, verš, velké písmeno

Majuskule mají v nejstarších rukopisech českojazyčných žaltářů ze 14. století odlišnou funkci než v jiných soudobých rukopisných zápisech, kde zpravidla slouží k syntaktickému členění textu a označují začátek větného celku nebo vlastní jméno. Po vizuální stránce totiž staročeské překlady *Knihy žalmů* napodobují latinské liturgické knihy, v nichž velká písmena v žalmech signalizují začátek nového veršového úseku. Tím se odlišují i od ostatních biblických textů a jejich dobových zápisů. Středověká latinská bible a její vernakulární překlady totiž obecně neznaly podrobné dělení na verše, jak jej běžně užíváme dnes, a většina biblických knih byla dělena pouze na kapitoly.² Výjimku již od starověku tvořily některé biblické knihy latinské *Vulgáty*, především poetické texty. Např. jednotlivé kapitoly *Pláče Jeremiášova* rozdělil svatý Jeroným, překladatel *Bible* do latiny, na verše a na začátcích je opatřil hebrejskými písmeny.³ Pro výraznější odlišení od hlavního textu užíval pro hebrejská písmena inkoust červené barvy.⁴ Podobně rozdělil Jeroným i některé žalmy (Ps 36, 110, 111, 118 a 144).⁵

1 Příspěvek vznikl s podporou projektu GA ČR 20-06229S *První tištěný staročeský žaltář (filologická analýza a kritická edice)*.

2 V pozdněstředověkých biblích se projevuje snaha o podrobnější členění textu, aby bylo jednodušší odkazovat na konkrétní pasáž. Jednotlivé kapitoly jsou proto děleny na čtyři až šest úseků podle délky kapitoly (označovány písmeny A–D, resp. A–F). Značení veršů pak přichází až v 16. století. Srov. *Staročeské biblické předmluvy*. Eds. K. Voleková – A. Svobodová, Praha: Scriptorium, 2019, s. 148.

3 Jeroným o tom mluví ve své předmluvě ke knihám Královským: *Hieremiae Lamentationes et oratio eius, Salomonis quoque in fine Proverbia ... alfabetis vel incisionibus supputantur (Biblia sacra iuxta Latinam vulgatam versionem ad codicum fidem*. Vol. 5, Řím: Typis polyglottis Vaticanis, 1926, s. 4); ve staročeském překladu: *Jeremiášova Nařekanie i Modlitba jeho a Šalomúnova na konci Příslovie ... abecedami a veršovnými rozdiely počteny bývajú (Staročeské biblické předmluvy*. Eds. K. Voleková – A. Svobodová, Praha: Scriptorium, 2019, s. 246).

4 Srov. Jeronýmovu předmluvu ke knize Ester ve staročeském překladu: v *knihách Hester abecedu sme červenú barvú až do T učinili na rozličných miestech (Staročeské biblické předmluvy*. Eds. K. Voleková – A. Svobodová, Praha: Scriptorium, 2019, s. 264).

5 Opět o tom Jeroným hovoří v předmluvě ke knihám Královským, srov. příslušné místo ve staročeském překladu: *i žalm třicátý a šestý a stý a desátý a stý a jedenáctý a stý a osmnáctý a stý a čtyřicátý čtvrtý, kakžkoli rozličným veršem sú popsány, však téhož počtu snovány sú abecedú (Staročeské biblické předmluvy*. Eds. K. Voleková – A. Svobodová, Praha: Scriptorium, 2019, s. 245–246). Při označení žalmů se držíme stejně jako Jeroným řeckého číslování žalmů, nikoli hebrejského, který upřednostňují moderní české překlady.

Žalmy samy o sobě jsou poetické texty složené z veršů a ve středověku se formální rozdělení na verše uplatňovalo na všechny žalmy. Stál za tím praktický důvod – užívání žalmů v liturgii, kdy při přednesu žalmů byly jednotlivé verše pojímány jako samostatné jednotky a zpívány střídavě dvěma chóry.⁶ Pro vyznačování začátků veršů se již neužívala písmena hebrejské abecedy,⁷ ale první písmena veršů byla zapsána majuskulí odlišnou barvou, často střídavě červeným a modrým inkoustem.

Rozvržení žalmů v latinské bibli se odráží i v českých překladech a v jejich rukopisných zápisech. V tomto příspěvku se zaměříme na nejstarší dochované texty, na samostatně žaltáře ze 14. století. Mezi ně se řadí *Žaltář wittenberský* s prvním českým překladem z poloviny 14. století, zapsaným mezi řádky latinského žaltáře (zkratka ŽaltWittb),⁸ *Žaltář klementinský*, zástupce druhého staročeského překladu žalmů, který byl sepsán přibližně ve stejné době (zkratka ŽaltKlem),⁹ dále *Žaltář kapitulní*, přepracování druhého překladu asi z 80. let 14. století (zkratka ŽaltKap),¹⁰ a konečně *Žaltář poděbradský*, samostatná úprava prvního překladu z roku 1396 (zkratka ŽaltPod).¹¹

V těchto rukopisech zpravidla stojí na začátku žalmu větší, barevně provedená iniciála a rozměrově menší majuskule v červené či červené a modré barvě pak uvozují jednotlivé verše.¹² Členění žalmu na verše a syntaktické členění žalmu se ne vždy kryje, to znamená, že majuskule nemusí stát na hranici větných celků, tj. na začátku nové věty. Naopak se stává, že v rozvitém souvětí nový verš nezřídka začíná uprostřed věty. Velká písmena tedy neměla v žalmových textech primárně syntaktickou funkci velkého písmena, ale fungovala jako indikátory začátku nového verše. To mělo přirozeně důsledek na praktickou stránku rukopisného záznamu.

6 Srov. např. POLEG, E. Wycliffite Bibles as Orthodoxy. In: *Cultures of Religious Reading in the Late Middle Ages: Instructing the Soul, Feeding the Spirit, and Awakening the Passion*. Ed. Sabrina Corbellini, Turnhout: Brepols Publishers, 2013, s. 81; STUDNIČKOVÁ, M. Iluminované pozdně středověké modlitební knihy. In: *Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR*. Ed. J. Marek, Scriptorium: Praha, 2019, s. 11.

7 Názvy hebrejských liter (*Alef, Beth, Gimel...*), kterými se dělil žalm na oddíly, se objevují ve středověkých pramenech jen u nejdelšího žalmu. Setkáme se s nimi i u vernakulárních překladů, ve staročeských biblích je najdeme v 118. žalmu v *Bibli boskovické* (Olomouc, Vědecká knihovna v Olomouci, sign. M III 3), zástupci 3. překladu žaltáře, a v *Bibli padeřovské* (Wien, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 1175), zástupci úpravy 3. překladu žaltáře.

8 Wittenberg, Bibliothek des Evangelischen Predigerseminars, sign. A VI 6.

9 Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XVII A 12.

10 Praha, Knihovna Národního muzea, sign. I E 65.

11 Dresden, Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, sign. Mscr.dresd. k. 2.

12 Střídání červeného a modrého inkoustu u iniciál v českých rukopisech najdeme např. v *Žaltáři kapitulním* a *Žaltáři poděbradském*, pouze červený inkoust se pro vyznačování verzálků užívá v *Žaltáři klementinském*. Jistou výjimku představuje *Žaltář wittenberský*, v němž je český překlad psán červeným inkoustem mezi řádky latinského žaltáře, a proto jsou v něm české majuskule zapisovány naopak černě. V knize žalmů v *Bibli boskovické*, v nejstarším zástupci 3. překladu žalmů a zároveň v celé bibli hlásící se k druhé redakci, jsou první písmena veršů psána velkými písmeny ve stejné barvě inkoustu a jsou pouze žlutě podbarvena – tím se vizuální forma knihy žalmů v rukopisech celých biblí postupně více připodobňuje ostatním biblickým knihám. Barevné iniciály se však udržovaly v té větvi rukopisné tradice, v níž bylo stále silně liturgické využití žalmů, objevovaly se i v některých opisech staročeských biblí, například v *Bibli Bočkově* (Brno, Moravský zemský archiv, fond G 10 Sbirka rukopisů Zemského archivu, inv. č. 123/1) z 30. či 40. let 15. století. Zvyk iluminovaných iniciál a majuskulí žalmů se přenášel i do nepůvodních, nebiblických textů, které žalmy citovaly. Střídání červených a modrých majuskulí na začátku veršů nacházíme například v zápisu žalmů v nejstarším rukopisu českého překladu *Korunovačního řádu Karla IV.* z roku 1396 (Wien, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. 619), v němž ještě rezonovalo původní orální provedení liturgického textu. Tato forma byla reflektována i v jednom z mladších rukopisů *Korunovačního řádu* (Wien, Österreichische Nationalbibliothek, sign. Cod. series nova 2618). Ten ale nebyl z neznámých důvodů dokončen a na začátcích jednotlivých oddílů chybějí plánovaná barevná velká písmena. Proto v tomto rukopisu jsou na fol. 77r incipity žalmů provedeny s ponechaným prázdným místem pro počáteční písmeno: *Než má li býti soud před žalmem „[]roč sú se vzrydali národové“, má říeci „[]lažený muž, jenž neodstúpil po radě nemilostivých“.*

Majuskule indikující začátek verše vytlačily ze zápisu jiná velká písmena: písaři je v nejstarších rukopisech českých žaltářů neužívali, a tak hranice větných celků nebyly zpravidla značeny. Ani interpunkční znaménka nebyla pro značení syntaktických předělů využívána pravidelně, ale pokud se objevovala, sloužila většinou pro vnitřní členění verše. Žalmový vers totiž bývá nejčastěji dvojdílný, složený z dvou poloveršů, které jsou rozděleny cézurou, realizovanou především syntakticky na spoji mezi dvěma souřadnými větami nebo větnými členy.¹³

Majuskule, jejichž primárním účelem je usnadnit orientaci v textu, působily ve staročeských žaltářích jistě komplikace textově-obsahového charakteru. Většina problémů byla způsobena tím, že velká písmena byla do textu dopisována dodatečně, s časovým odstupem od záznamu hlavního textu. Nemuselo se také jednat o tutěž osobu, rubrikátor mohl být někdo jiný než písař textu žalmů a nemusel být s obsahem blíže seznámen. Z nejstarších českých rukopisných žaltářů nejvíce problémů s majuskulami nacházíme v jednom exempláři, v *Žaltáři kapitulním*. Tento rukopis je jako ostatní soudobé české a latinské žaltáře pojat jako text pro liturgické potřeby: má větší zdobené iniciály na začátku jednotlivých nokturnů (Ps 1, 26, 38, 52, 68, 80, 97, 109), u ostatních žalmů jsou iniciály již jednoduché a menší, ve velikosti 2 řádků. Žalmy jsou pak děleny na verše, které jsou uvozeny barevnou majuskulí, psané střídavě červenou a modrou barvou. Iniciály i majuskule byly do rukopisu dopsány zřejmě dodatečně. Podle četných omylů v majuskulích lze usuzovat, že rubrikátor již neměl k dispozici předlohu, ze které hlavní písař staročeské žalmy opisoval, a mohl vycházet pouze z kontextu. Rubrikátor však nezůstal zcela bez pomoci, na okraj k vynechanému místu pro majuskuli totiž písař zapisoval reprezentantu, tj. malé písmenko sloužící jako pomůcka pro rubrikátora, aby do textu doplnil velké písmeno ve správném znění (srov. obrázek č. 1). Na prvním foliu ještě reprezentanty zaznamenány nejsou nebo byly záměrně vyradovány,¹⁴ objevují se však celkem pravidelně od druhého folia až do posledního žalmu. Předem připravené reprezentanty výrazně ulehčovaly rubrikátorovi práci, jednak proto, že vynechaných míst pro majuskule je v celém textu poměrně dost (150 žalmů obsahuje podle moderního členění celkem přes 2500 veršů), a jednak proto, že není vždy snadné a jednoznačné si podle kontextu domyslet, které písmeno na začátek verše náleží. Ze správně doplněných majuskulí, u kterých na okraji výjimečně nebyla připravena reprezentanta, vyplývá, že rubrikátor byl gramotný a znalý českého jazyka.

Hlavní písař rukopisu užíval mladší spřežkový pravopis a také při psaní slova s majuskulí obvykle respektoval vlastní pravopisné zvyklosti. Proto je například hláska *č* i v iniciální pozici psána obvyklou spřežkou *cz*, např. ve slově *Čakaj* (Ps 26,14) je *zakai* zapsáno černým inkoustem a majuskule *C* je připsána červeným inkoustem (obrázek č. 2). Podobně konsonant *ř* je zapisován zpravidla jako *rz*, a tak ve slově *Řekl* (Ps 31,5) písař předepsal *zekl* a rubrikátor doplnil velké *R*.

Někdy se však písař spletl v tom, která písmena ze slova má zapsat a u kterých zápis nechat na rubrikátorovi. Proto rubrikátor někdy musel doplnit kromě majuskule i další písmeno, např. ve verši 24,14 bylo z prvního slova *Tvrđost* černě předepsáno jen *rrđost*, a tak rubrikátor dopsal červeně hned dvě písmena: *Tw* (obrázek č. 3). Není to ojedinělý případ, tuto chybu hlavního písaře nacházíme v textu i dále, např. ve slově *Uchyl* (Ps 36,27) je k černě zapsanému *hil* doplněno červeně *Vc* (fol. 20r), nebo v zápise předložkového spojení *V tobě* (Ps 43,6) je černě zapsáno pouze *obie* a na rubrikátora zbylo zapsat červeně *W t* atd. Ani

13 VINTR, J. Staročeský žalm – Dvoustleté hledání srozumitelnosti a poetičnosti. *Listy filologické* 135, 2012, s. 52.

14 Přesněji řečeno nejsou vzhledem ke stavu folia vidět: původní zápis je vybledlý a obtažený tmavějším inkoustem.

v jednom z uvedených případů nejsou na okraji uvedeny reprezentanty. Můžeme předpokládat, že kdyby hlavní písař na reprezentanty nezapomněl, uvědomil by si i svůj špatný zápis a hned by jej opravil.

Zřejmě omylem opomenul rubrikátor několikrát majuskuli vůbec zapsat, i když reprezentanta na okraji zaznamenaná byla. Chybí např. na začátku verše 17,40 (<A> *prziepassal* /A přěpásal/), dále 33,23 (<W>*ikupi* /Vykúpi/), 38,14 (<O>*tpuft* /Otpust/), aj., ve verši 54,13 kromě iniciály chybí i další písmenko (<Ac>*z by ten* /Ač by ten/). Rubrikátor v těchto případech zřejmě prázdné místo přehlédl, než že by majuskuli záměrně nezaznamenal nebo že by ji mnil z rozpaků nad správným zněním zapsat později. Nedošlo totiž k narušení střídání červené a modré barvy. Také s přihlédnutím k celku zjišťujeme, že i na méně srozumitelných místech se rubrikátor snažil velké písmeno doplnit, i když za cenu toho, že se někdy svou interpretací zápisu odchýlil od původního znění.

V některých případech rubrikátor doplnil jinou majuskuli, než jakou mu navrhovala reprezentanta. Jedním z důvodů, proč k tomu došlo, mohlo být to, že reprezentanty byly psány drobným písmem a tenkým tahem, aby byly téměř neviditelné pro ostatní uživatele a zbytečně nekazily vizuální stránku rukopisu. Ve slabém osvětlení proto nemusely být čitelné a není divu, že je rubrikátor přehlédl. Je třeba také zdůraznit, že ledabylostí hlavního písaře nebyly reprezentanty předepsány všude, proto rubrikátor musel být poměrně zvyklý na to, že se musí spolehnout na vlastní interpretaci zápisu a na oporu v kontextu. Zřejmě proto nezřídka doplnil, co mu podle jeho odhadu připadalo vhodné. Tímto způsobem práce se ovšem rubrikátor nevyhnul chybám: Již na první stránce ve verši 2,2 připsal k rukopisnému *astali* chybně majuskuli *W* místo očekávaného *N* (tj. *Nastali*, srov. latinský ekvivalent *Astiterunt* a české varianty z jiných žaltářů: *Přistúpili sú ŽaltWittb*, *Spolu stáli sú ŽaltKlem*). Zde nedává doplněná majuskule *W* smysl, ale ve většině ostatních případů s odlišnou majuskulí je výsledek rubrikátorova doplnění celkem smysluplný. Např. ve verši 36,40 (obrázek č. 4) podle obecného smyslu rubrikátor doplnil majuskuli *S* jako předponu slovesa *Spomóż* (začátek verše pak zní *Spomóż jim hospodin*), a to místo spojky *A*, kterou navrhovala reprezentanta na okraji (srov. též latinské znění verše *Et adiuvabit eos Dominus* a český překlad *I pomóż jim hospodin* ŽaltWittb).

Právě majuskule, které tvoří samostatné, jednopísmenné slovo, působily rubrikátorovi nejvíce obtíží. Týká se to především českých spojek *a* a *i* za latinský spojovací a navazovací výraz *et*, který velmi často uvozuje v latinském znění žalmů nový verš. Rubrikátora někdy ani nenapadlo, že by mohla na začátku stát právě jednopísmenná spojka, spíše předpokládal, že má doplnit nějaké vhodné písmeno na začátek zapsaného slova (viz výše uvedené *Spomóż*). Pokud se neopřel o náповědu reprezentanty nebo když reprezentanta na okraji chyběla, mohlo mu leckdy připadat, že ve verši nic již nechýbí a že písař celé slovo již napsal. Byl zřejmě bezradný, a proto se rozhodl zopakovat na místě majuskule první písmeno zapsaného slova. To se stalo např. ve verši 37,15, který v latinském znění začíná slovy *Et factus sum* (srov. *I učínen jsem* ŽaltWittb). Hlavní písař zapsal *uczynen sem* (= učínen sem) a na vynechané místo pro majuskuli připsal tenkým tahem reprezentantu *a*. Tu rubrikátor přehlédl a místo ní napsal jako majuskuli písmeno *U* (obrázek č. 5). Podobně ve verši 17,27, začínajícím v latinském znění slovy *et cum electo electus eris*, kde navíc chyběla na okraji reprezentanta: místo spojky *a* nebo *i* opakoval rubrikátor písmeno *S* (*S f zvolenym zvolen budeš* /*S zvoleným zvolen budeš*!, srov. *A s vyvoleným vyvolen budeš* ŽaltWittb).

Jindy rubrikátor doplnil takovou majuskuli, že pozměnil celé slovo a v důsledku i význam celého verše. Ve verši 49,17 jde o drobnost: verš začíná slovy *Ty zajisté nenáviděls kázni* (srov. latinské znění: *Tu vero odisti disciplinam*, a české znění druhého překladu: *Nebo ty*

nenáviděl si kázni ŽaltKlem), a proto písař z prvního slova zapsal pouhé *y*. Zapomněl však dopsat na okraj reprezentantu *t*, což zapříčinilo následnou chybnou interpretaci. Rubrikátor grafem *y* interpretoval jako zápis hlásky *j* a doplnil k ní majuskuli *A*. Vzniklo tak inovativní znění začátku verše *Aj, zajisté nenáviděls kázni*. Podobně ve verši 118,154 přehlédl reprezentantu *f* na okraji folia 70v a k zápisu *ud* připsal rubrikátor majuskuli *B*, čímž změnil znění verše na *Bud' súd tvój a vykup mě, pro výmluvu pro tvú živ mě*, i když podle latinského *Iudica lze* na začátku očekávat imperativ *Sud'* od slovesa *súdit* (srov. *Sudi* ŽaltWittb, *Sud'* ŽaltKlem, *Sudiž* ŽaltPod).

Ve výjimečném případě rubrikátor dokonce zasáhl do slova předepsaného černým inkoustem a upravil původní zápis tak, aby vyhovoval majuskuli, kterou on doplnil. Na začátku verše 36,25 v předloze stálo slovo *Mlazí* (nom. sg. m. komparativu adjektiva *mladý*, srov. *Nebo mlád* ŽaltKlem, *Mlazším* ŽaltWittb, *Mladši* ŽaltPod) odpovídající latinskému *iunior* (srov. latinské znění *Iunior fui, etenim senui* „Mlád sem býval a došel jsem velkého stáří“). Písař proto předepsal *lazij* s prázdným místem na červenou majuskuli a na okraj připsal reprezentantu *m*. Rubrikátor si však reprezentanty ne všiml, zápis *lazij* pochopil jako chybu místo *lazn*, a proto na volné místo zapsal majuskuli *B*. Zřejmě ještě razurou koncové *-ij* upravil na *-n* (obrázek č. 6). Místo náležitého znění *Mlazí sem byl a sstarach se* tak zní začátek verše 36,25 v *Žaltáři kapitulním* velmi originálně: *Blázn sem byl a sstarach se*. Jedná se však o jediný případ, kdy se rubrikátor odvážil zasáhnout v takové míře do původního zápisu.

S opisovačskými chybami a záměrnými inovacemi písařů, které pozměňují znění textu, se v rukopisné tradici staročeských památek setkáváme běžně. Analýza chyb a variant je dokonce pro textovou kritiku důležitá pro vytváření stemmat a vzájemných vztahů rukopisů. Případ *Žaltáře kapitulního* ukazuje, že na textový vývoj staročeského překladu žalmů neměli vliv jen písaři, kteří při opisování znění biblického textu záměrně či nezáměrně pozměňovali, ale mohli se na něm podílet i rubrikátoři, na jejichž bedrech leželo správné doplnění neobvyklého množství velkých písmen, které uvozovaly jednotlivé verše žalmů. S ústupem tradičního psaní žalmových majuskulí odlišným inkoustem a přizpůsobení formy zápisu jiným biblickým knihám, které je charakteristické především pro staročeské bible třetí redakce od druhé třetiny 15. století, je práce rubrikátorů velmi zjednodušena a již nedochází k tak velkým posunům ve znění textu při opisování. Zvláštním případem je pak první tištěný žaltář z roku 1487, ve kterém velká písmena na začátcích veršů nebyla předtištěna a jejich doplnění bylo ponecháno na jejich budoucích majitelích, což způsobilo leckdy podobné problémy jako u rukopisných žaltářů (v některých dochovaných exemplářích dokonce majuskule chybí).¹⁵ V dalších tisících žaltáře a celých biblí se proto tiskaři už k této praxi neuchylovali a přetiskovali kompletní text.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BATKA O. – SVOBODOVÁ A. – VOLEKOVÁ K. Inicialy a majuskule v prvním tištěném českém žaltáři (1487). *Clavibus unitis* 9/2, 2020, s. 17–26.
- Biblia sacra iuxta Latinam vulgatam versionem ad codicum fidem*. Vol. 5. Řím: Typis polyglottis Vaticanis, 1926. 377 s.
- POLEG, E. Wycliffite Bibles as Orthodoxy. In: *Cultures of Religious Reading in the Late Middle Ages: Instructing the Soul, Feeding the Spirit, and Awakening the Passion*. Ed. Sabrina Corbellini, Turnhout: Brepols Publishers, 2013, s. 71–91.

¹⁵ Srov. BATKA O. – SVOBODOVÁ A. – VOLEKOVÁ K. Inicialy a majuskule v prvním tištěném českém žaltáři (1487). *Clavibus unitis* 9/2, 2020, s. 22.

Staročeské biblické předmluvy. Eds. K. Voleková – A. Svobodová, Praha: Scriptorium, 2019. 624 s.

STUDNIČKOVÁ, M. Iluminované pozdně středověké modlitební knihy. In: *Nebeský žebřík. Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR*. Ed. J. Marek, Scriptorium: Praha, 2019, s. 11–49.

VINTR, J. Staročeský žalm – Dvoustleté hledání srozumitelnosti a poetičnosti. *Listy filologické* 135, 2012, s. 43–62.

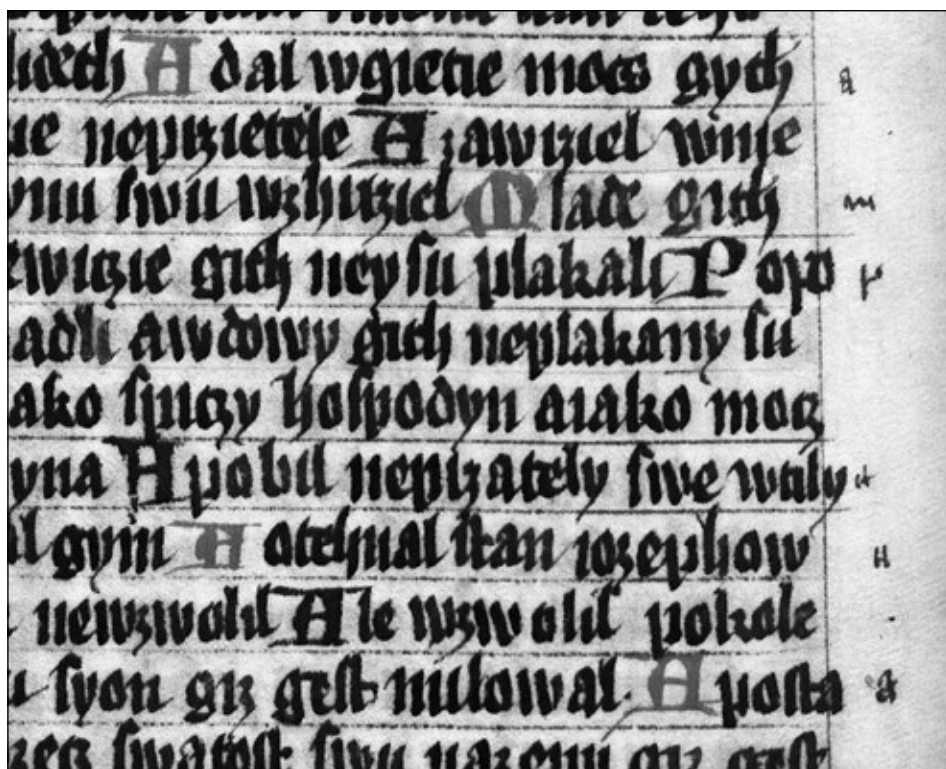
CAPITAL LETTERS IN THE OLDEST CZECH PSALTERS

Summary: The article deals with the influence of the notation of capital letters on the text of the Old Czech Psalters from the 14th century. The capital letters have a different function in the Psalters than in other contemporary manuscripts, where they usually serve for syntactic division of the text, while in the Psalters they mark the beginnings of verses and are written into the text additionally in a different colour of ink. In most Old Czech Psalters, the scribes supplemented the capital letters according to the prescribed letters. However, this does not apply to the so-called *Chapter Psalter* from the 1380s, whose scribe in some cases relied on his own judgment and added a different capital letter to the text than was prescribed. This could lead not only to a change in one word, but also to the overall meaning of the given Psalm verse; the scribe thus contributed significantly to the final version of the Old Czech Psalms.

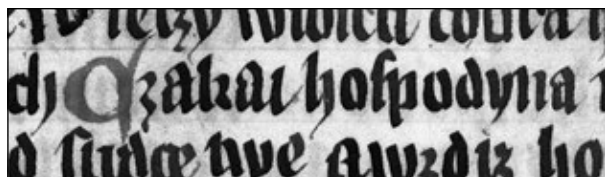
Key words: Old Czech, Psalter, verse, capital letter

Mgr. Kateřina Voleková, Ph.D. (* 1983)

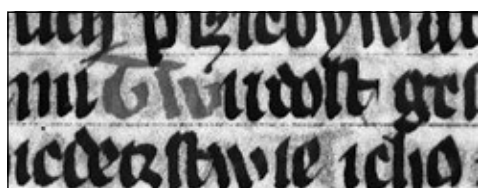
Pracuje v oddělení vývoje jazyka Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze. Věnuje se staré češtině a historické lexikologii a lexikografii. Přípravuje též knižní i elektronické edice starších českých literárních památek, především latinsko-českých slovníků a staročeských překladů Bible.

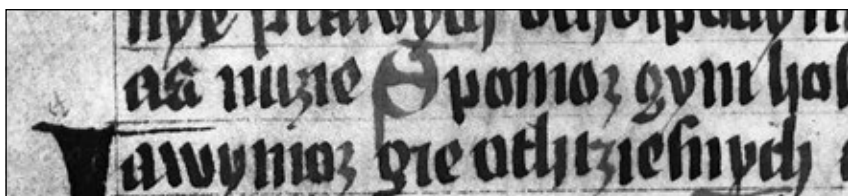
Obrázek č. 1: Repräsentanty na pravém okraji fol. 43v

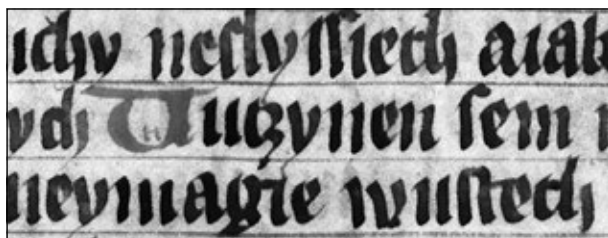
Obrázek č. 2: Zápis Czakai na fol. 14r

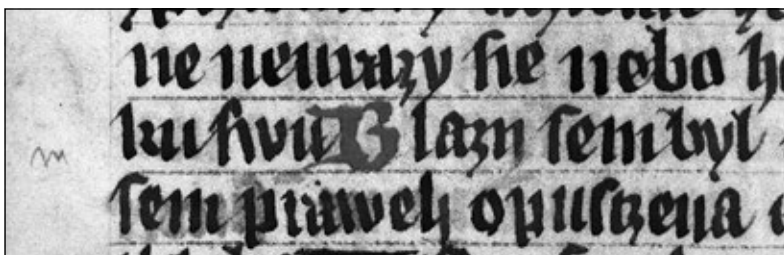
Obrázek č. 3: Zápis Twrrodst na fol. 12v

Obrázek č. 4: Zápis Spomoz s reprezentantou a na okraji fol. 20v

Obrázek č. 5: Chybný zápis Uuczynen s reprezentantou a na fol. 21r

Obrázek č. 6: Zápis Blazn místo Mlazij na fol. 20r